

عشق و محبت از منظر قرآن کریم

حجة الاسلام والمسلمین معمار منتظربین

☆ طرح موضوع : وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ (۱)

موضوع عشق و محبت، یک موضوع بسیار مهم و مفیدی است که آثار و فوائد متعددی دارد. نسل جوان یک عطش جدی نسبت به مسأله (عشق و محبت) دارد. امروزه جامعه جوان ما به دنبال عشق و محبت است. اما سیمای عشق و محبت برای بسیاری مجهول است. اگرچه عاشق است، اگرچه محب است، اگرچه چیزی یا فردی به عنوان محبوب اوست، لکن چهره حقیقی عشق و محبت را نمی‌شناسد، ما در این بحث به سؤالات متعددی که در موضوع عشق و محبت وجود دارد از منظر قرآن کریم پاسخ می‌گوئیم و در صدد هستیم تا راهبردهای مشخصی از مسأله عشق و محبت را به جامعه جوان خود ارائه کنیم.

☆ طرح سؤال

بسرآستی عشق و محبت چیست؟ آفریننده او کیست؟ محبوب من چه کسی است؟ معیار عشق و محبت چه چیزی است؟ آثار عشق و محبت کدام است؟ راه‌های تحصیل عشق و محبت چگونه است؟ طرق افزایش محبت کدام است؟ نقش محبت در تزکیه، تهذیب، رشد و کمال انسان چگونه است؟

☆ کیمیای محبت

عشق خاصیت کیمیا دارد. همان‌طور که کیمیا، فلزی را به فلز دیگر تبدیل می‌کند، عشق و محبت در

انسان تغییر و تحول ایجاد می‌کند، در صفات و افعال انسان تغییر ایجاد می‌کند.

عشق و محبت، نیروآفرین است و قدرت اصلاح و تربیت انسان را دارد، قدرت ایجاد تبعیت در محبوب را، داراست و زمینه فهم کلام محبوب را برای انسان مهیا می‌سازد. عشق و محبت، قوای خفته انسان را بیدار و نیروهای بسته و مهار شده را آزاد می‌کند. نفس انسان را تکمیل و موجب شکوفائی استعدادهای آدمی می‌گردد.

«از محبت تلخ‌ها شیرین شود
از محبت مس‌ها زرین شود»^(۳)

☆ آفریننده عشق و محبت

خداوند تبارک و تعالی گوهر عشق و محبت را در فطرت هر انسانی به امانت گذاشته تا انسان با کمک عقل، آنجا که شایسته است، این گوهر را به مصرف برساند. عشق و محبت در ذات همه انسان‌ها موجود است. عشق و محبت تحصیل‌کردنی و خریدنی نیست، بلکه همه ما، در خمیر مایه وجودمان محبت داریم، این عشق و محبت در اعماق وجود هر انسانی وجود دارد و خود را نشان می‌دهد.

☆ عشق و محبت در اسلام

اسلام نیز قانون و برنامه عشق و محبت دارد، اصلاً اساس اسلام بر مبنای عشق و محبت پایه‌گذاری شده است. از بزرگ‌ترین امتیازات مکتب شیعه، بر سایر مذاهب و مکاتب این است، که پایه و زیربنای اصلی آن عشق و محبت است. و عنصر عشق و محبت در آن حضور تام دارد. عشق و محبت در اسلام عشق و محبت به انسان‌های کامل است، عشق و محبت به اهل بیت عصمت و طهارت و اولیاء طاهرین. تا جائیکه رسول گرامی اسلام فرموده‌اند: «لَا يَتِمُّ الْإِيمَانُ إِلَّا بِمُحِبَّتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ عَلَيْهِ السَّلَامُ»^(۳).
یعنی ایمان تمام و کمال نمی‌شود مگر به برکت دوستی و محبت و عشق به اهل بیت عصمت و طهارت.

☆ سیمای عشق و محبت در قرآن

واژه عشق و محبت در قرآن کریم در آیات بسیاری بکار رفته است. از جمله آیاتی که در وصف مؤمنان است که خداوند تبارک و تعالی فرموده است:

«وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ»^(۴).

و آنانکه ایمان آورده‌اند، در دوستی و عشق به خدا استوارترند.

«وَالَّذِينَ تَبَوَّأُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ و...»^(۵).

و آنانکه پیش از مهاجران در خانه اسلام و ایمان جایگزین شدند، مهاجرانی که بسوی آنها می‌آیند را دوست دارند و به آنها عشق می‌ورزند و در دل خویش از آنچه به آنها داده شده است احساس ناراحتی نمی‌کنند.
و همچنین آیاتی که خداوند در آنها دوستی و محبت خود را به مؤمنان اعلام داشته‌است، که عبارتند از:

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» (۶)

خدا دوست دارد توبه کنندگان و پاکیزگان را.

«وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» (۷)

خدا دوست دارد نیکوکاران را.

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ» (۸)

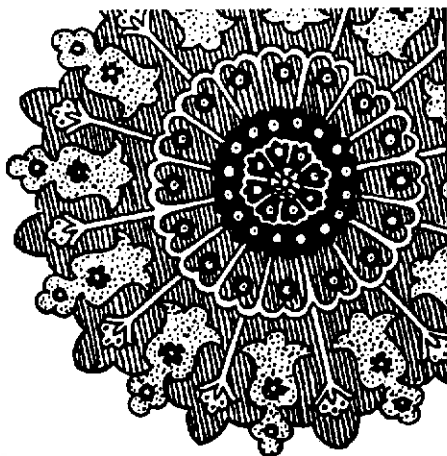
خدا دوست دارد افراد با تقوا را.

«وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ» (۹)

خدا دوست دارد افراد پاک و با طهارت را.

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ» (۱۰)

خدا دوست دارد عدالت کنندگان را.

از آنجا که عشق و محبت جنبه دو طرفی دارد، خداوند به بندگان مؤمن خود می‌فرماید: اگر مرا دوست بدانید من نیز شما را دوست خواهم داشت.

دوستی حضرت حق نسبت به مؤمنین و دوستی مؤمنان نسبت به حضرت حق و دوستی مؤمنین نسبت به یکدیگر.

با این آیات مشخص می‌گردد که خداوند فرموده است:

«قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ» (۱۱)

بگو اگر دوست دارید خدا را، از من پیروی کنید، تا خدا دوستتان بدارد و گناهاتان را برایتان ببخشد.

«فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» (۱۲)

خدا، بیاورد قومی را که دوستشان دارد و آنها به خدا عشق و محبت دارند.

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا» (۱۳)

آنانکه ایمان آورده‌اند و اعمال شایسته انجام داده‌اند خداوند بخشنده مهربان عشق و محبت آنها را در دل مردم قرار می‌دهد.

«وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» (۱۴)

در میان شما با همسراتان عشق و محبت قرار دار و مهر و علاقه شما را به دل یکدیگر گذاشت.

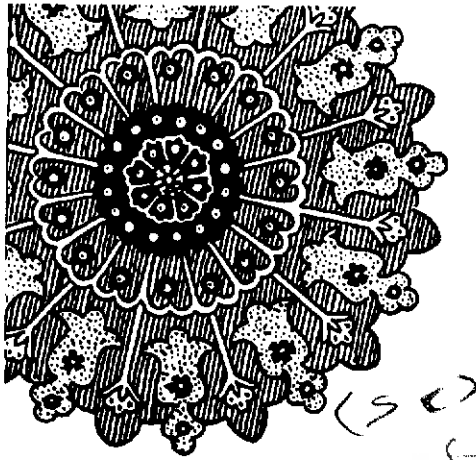
مردی به امام صادق علیه السلام گفت: ما فرزندانمان را به نام شما و پدرتان اسم می‌گذاریم. آیا این کار، ما را سودی

دارد، حضرت فرمودند: آری به خدا قسم «وَهَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ» مگر درین چیزی غیر از عشق و محبت و دوستی

است؟ سپس به آیه شریفه «إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ» (۱۵) استشهاد فرمودند (۱۶).

☆ راههای افزایش محبت

اولین راه برای افزایش محبت «معرفت» است. تحلیل معرفت و افزایش شناخت از محبوب موجب افزایش محبت می‌گردد. شناخت محبوب حقیقی و آگاهی از زیبایی‌ها و ارزش‌های جاودانه او، موجب افزایش محبت و شیفتگی انسان می‌گردد. دومین راه برای افزایش محبت، توجه به آثار آن است و وقتی انسان به برکاتی که عشق و محبت به محبوب در زندگی او ایجاد می‌نماید و به مشابهت و مشاکلت محبوب می‌پردازد، محبت او تشدید می‌شود و استمرار می‌یابد.

وقتی عواطف عالی انسانی به اوج کمال می‌رسد، محبوب و معشوق در نظرش احترام و عظمت پیدا می‌کند و حاضر و آماده است تا خود را در راه معشوق فداکند و این حالت آثار نیکویی همچون صفا، صمیمیت، لطف، رقت، از خودگذشتگی و ایثار به همراه دارد. این نوع عشق و محبت است که پایدار است و با وصال تیزتر و تندتر می‌شود. «عشق سعدی نه حدیثی است که پنهان ماند داستانی است که بر هر سر بازار بماند» (۱۷)

☆ اختلاف محبوب چرا؟

هرکسی فطرتاً عاشق کمال و شیفته رشد و تعالی است و این شیفتگی در همه انسان‌ها وجود دارد. فطرت با یک نگاه، دو بُعد دارد (بعد اصلی و بعد طفیلی) بعد اصلی در فطرت، عشق به کمال است و بعد طفیلی در فطرت، انزجار و نفرت از نقص است. چه می‌شود که بین محبوب جوانان اختلاف وجود دارد؟ ریشه و علت اختلاف، در فطرت نیست.

«لَا تَبْدِيلَ لِعَلْفِ اللَّهِ ذَلِكَ الَّذِينَ الْقَائِمِينَ» (۱۸)

اختلاف در فکرت و اندیشه است و اشتباه در انتخاب معیارها و الگوها، نه فطرت. فطرت همواره انسان را به سوی کمال می‌خواند، ولی نسل جوان بعضاً مطلق کمال را اشتباه می‌گیرند. البته فطرت، به تنهایی نمی‌تواند بشر را به سوی کمال هدایت کند و نیاز به یک هادی بیرونی است تا به کمک فطرت بشتابد.

کار انبیاء این است که به تبیین کمال و تبیین مصداق واقعی کمال و تبیین مصداق واقعی نقص بپردازند. پس اگر مردم تابع انبیاء شدند بر حسب فطرت، کمال طلب خواهند شد و گرنه دنبال نقص خواهند رفت. حال با توجه به اقتضای فطرت، برای هدایت یک انسان چه کار باید کرد؟ باید به تبیین کمال و تبیین نقص پرداخت. البته ما اینجا یک معیار و شاخص نیاز داریم، که وقتی به این شاخص نگاه می‌کنیم، بدانیم نقص چیست؟ و کمال چیست؟ قرآن این شاخص را به نام ولایت به ما معرفی می‌نماید که وقتی ما خودمان را به آن عرضه کنیم، کمال ما را

را جایگزین آن می‌کنند. یک استشهادی هم بر این مطلب دارم و آن این است که مجازی انتقال فرهنگ در جامعه امروزی که از گستردگی عجیبی هم برخوردار است از جمله تأثر، سینما، فیلم‌های ویدئویی، ماهواره، اینترنت، عکس و تصویر نشریات و کتب علمی، روان‌شناسی و ادبی بویژه رمان‌ها و دیوان‌های شعر از جمله شعرهای نو و تابلوهای تبلیغی و محافل و میهمانی‌های ادبی، بر روی یک موضوع متمرکز شده‌اند و روی آن کار می‌کنند و آن موضوع (عشق و محبت) است و سعی آنها بر این است تا از طریق عشق و محبت مجازی، جوانان را از دین خدا جدا کنند! حال وظیفه ما به عنوان اهل قرآن، در برخورد با این محبوب‌سازی مجازی چیست؟

☆ راهبردهای قرآنی

راه‌حلهای مشخص قرآن برای مقابله با محبوب‌سازی مجازی و در عین حال معرفی محبوب حقیقی و راههای وصال به این محبوب حقیقی بدین ترتیب است:

۱- جایگزین ساختن حسنات به جای سیئات.

۲- تعیین جایگاه صرف عشق و محبت.

در مورد اول قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» (۳۲).

نیکوکاری‌های شما، زشتی‌ها و بدکاری‌هایتان را نابود می‌سازد.

«فَاُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ» (۳۳)

و آنهاکه از عشق مجازی توبه کنند و به عشق حقیقی روی آورند، خداوند گناهان آنها را به حسنات تبدیل می‌کند. براساس این آیه، اگر می‌بینید که جامعه و نسل جوان را دارند به سمت عشق‌های حیوانی و شهوانی و زمینی می‌برند، لازم است انقلاب فرهنگی صورت گیرد. و عشق و محبت صحیح را جایگزین کنید، سیئات را از بین ببرید و حسنات را قرار بدهید، عشق و محبت محمد و آل محمد را مطرح کنید و جوان‌ها را حول محور عشق و محبت به محمد و آل محمد قرار دهید، که فوراً هم جواب می‌دهد و فوق‌العاده هم مؤثر است منتها باید شرایط ارائه آن را هم مهیا کنید.

عشق محمد بس است و آل محمد» (۳۴)

«سعدی اگر عاشقی کنی و جوانی

۲- تعیین جایگاه صرف عشق و محبت:

قرآن می‌فرماید: «لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ» (۳۵)

هیچ تبدیلی در خلقت خدا نباید داد.

عشق‌های مجازی چون کمال‌آفرین نیستند، تغییر مسیر خلقت خداست، خلاف فطرت کمال‌طلب است. ما باید موارد مصرف عشق و محبت را برای جوانان مشخص کنیم و به آنها بگوئیم که ایمان شما به خدا، با محبت

مشخص و نقص ما را بیان می‌دارد. و ما را در پیمودن مسیر کمال به اوج می‌رساند.

☆ عشق و محبت به اولیا،

فصل ممیز انسان و حیوان در عشق و محبت، معنوی است. عشق ورزیدن به فضائل و خوبی‌ها و شیفستگی سجایای انسانی و جمال حقیقت. این عشق که در بسیاری از آیات قرآن با واژه (محبت) و یا (مودت) از آن یاد شده است، نیروی عظیم و مؤثری برای تهذیب و تزکیه و رشد و کمال در انسان ایجاد می‌کند. اگر از اول تا آخر قرآن را مطالعه کنیم می‌بینیم در آیات متعدد، خداوند متعال برای رسول اکرم ﷺ یک اجر قرار داده و آن هم مودت ذی‌القربی است.

«قُلْ لَأَسْأَلَنَّكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ» (۱۹)

بگو از شما مزدی را درخواست نمی‌کنم مگر دوستی عترت و اهل‌بیتم.

قرآن در پاسخ به این سؤال که چرا نبی اکرم ﷺ برای رسالتش مطالبه مزد کرد؟ و دوستی عترت خود را به عنوان پاداش رسالت از مردم خواست، جواب می‌دهد:

«قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ» (۲۰)

بگو مزدی را که درخواست کردم چیزی است، که سودش عاید خود شما است. مزد من جز بر خدا نیست.

یعنی آنچه را من به عنوان مزد خواستم، عاید شما می‌گردد و این دوستی و محبت اولیاء همچون اکسیر، تحول‌آفرین، رشددهنده و کامل‌ساز است.

فخررازی می‌گوید:

زمخشری در کشاف روایت کرده: چون این آیه نازل گشت، گفتند: یا رسول الله خویشتاوندانی (عترتی) که بر ما عشق و محبت آنها واجب است، چه کسانی هستند؟

حضرت فرمودند: علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام و پسران آنان. (۳۱)

☆ محبوب‌سازی مجازی

مولانا می‌گوید:

عشق‌هایی کز پی رنگی بود / عشق نبود عاقبت ننگی بوده

امروزه در حرکتی پرشتاب و مبهم، عده‌ای با تجهیز امکانات تبلیغی و رسانه‌ای که در اختیار دارند، تلاش می‌کنند تا محبوب‌سازی کنند و نسل جوان ما را که تاکنون و پس از این عاشق اسلام و قرآن و اولیاء دین و اهل‌بیت عصمت و طهارت بوده و خواهد بود، از طریق عشق و محبت مجازی، از دین خدا و ارزش‌های اسلامی جدا نمایند، آنها که با تبلیغات مستمر و رنگین و تلقین فریبنده، محبوب اصلی را از نسل جوان می‌گیرند و محبوب‌های ساختگی و مجازی

اهل بیت عصمت و طهارت کامل می‌شود، چون قرآن از اول تا آخر برای رسول اکرم ﷺ یک اجر قرار داده است و آنهم مودت ذی القربی است.

ما باید در برابر تبلیغات و شعارهای انحرافی موضع بگیریم و بنویسیم:

محبوب قلبها فاطمه زهرا علیها السلام

محبوب قلبها علی بن ابی طالب علیه السلام

محبوب قلبها حسین بن علی علیه السلام

محبوب قلبها و عصرها مهدی آل محمد علیه السلام

و برنامه بعدی این باشد که آثار این عشق و محبت حقیقی را برای آنها تشریح کنیم تا تشنگی آنها روزافزون گردد و برای تحصیل آب، به جای سرچشمه به دنبال سراب نروند!

منابع قرآنی

- ۱- سوره بقره - ۱۶۵
- ۲- مثنوی معنوی
- ۳- محاسن برقی ج ۲ ص ۴۴۳
- ۴- سوره بقره - ۱۶۵
- ۵- سوره حشر - ۹
- ۶- سوره بقره - ۲۲۲
- ۷- سوره آل عمران - ۱۴۸
- ۸- سوره توبه - ۴ و ۷
- ۹- سوره توبه - ۱۰۸
- ۱۰- سوره حجرات - ۹
- ۱۱- سوره آل عمران - ۳۱
- ۱۲- سوره مائده - ۵۴
- ۱۳- سوره مریم - ۹۶
- ۱۴- سوره روم - ۲۱
- ۱۵- سوره آل عمران - ۳۱
- ۱۶- سفینة البحار ج ۱ ص ۲۰۱ ماده خُب
- ۱۷- بوستان سعدی
- ۱۸- سوره روم - ۳۰ هیچ تغییری در خلقت خدا نباید داد.
- ۱۹- سوره شوری - ۲۳
- ۲۰- سوره سبا - ۴۷
- ۲۱- تفسیر کبیر فخر رازی ج ۲۷ ص ۱۶۶ چاپ مصر
- ۲۲- سوره هود - ۱۱۴
- ۲۳- سوره فرقان - ۷۰
- ۲۴- بوستان سعدی
- ۲۵- سوره روم - ۳۰

